

VÝVOJOVÉ TENDENCE V OBLASTI VÝJIMEK A OMEZENÍ V ČESKÉM AUTORSKÉM PRÁVU

JUDr. Petr Prchal, Ph.D.*

Právní úprava výjimek a omezení se v jednotlivých právních úpravách celosvětově liší a není jednotná ani v členských státech EU. Rozdílný je přitom jak počet jednotlivých výjimek, tak jejich druhy i konkrétní odlišnosti dané odlišným právním systémem či tradicí toho kterého státu. Lze přitom hovořit o různých systémech výjimek, tj. omezení výlučných autorských práv. Cílem tohoto příspěvku je zachycení historického, současného i budoucího vývoje systému výjimek a omezení na území České republiky.

V příspěvku se budeme nejprve zabývat historickým vývojem systému výjimek a omezení. Na základě provedené analýzy historického vývoje bude patrné, že systém výjimek a omezení byl již na počátku 20. století propracovaný a současně, že počet, strukturovanost a detailnost katalogu výjimek se v průběhu vývoje zvyšuje. Zatímco mezi katalogy výjimek v autorských zákonech z let 1953 a 1965 zřetelně vyniká jejich podobnost, současný autorský zákon (dále jen AutZ¹) byl naopak odlišný od dříve účinných zákonů již v době svého přijetí. Výraznou změnu směrem k podrobnějšímu katalogu výjimek přinesla až implementace informační směrnice.² Některé výjimky, které znalo autorské právo na počátku dvacátého století, jsou ve své podstatě zachovány i dnes. Přibyla však celá řada nových samostatných výjimek, které se liší svým účelem.

* Autor je advokátem a odborným asistentem na Katedře soukromého práva a civilního procesu Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

¹ Zák. č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon)

² Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/29/ES ze dne 22. května 2001 o harmonizaci určitých aspektů autorského práva a práv s ním souvisejících v informační společnosti (dále v textu jen informační směrnice).

Druhou část příspěvku tvoří kategorizace výjimek a omezení dle jejich účelu. Výjimky a omezení obsažené v AutZ systematicky roztrídíme do šesti skupin tak, že z provedeného roztrídění získáváme poznatek, které výjimky spolu blíže souvisí. Systematické roztrídění pak může sloužit pro mezinárodní srovnání české a zahraniční právní úpravy při zkoumání jejich shodností a rozdílností. Jednotlivé kategorie jsou jako nadřazené množiny vhodně zvoleny tak, aby dle nich mohly být tříděny výjimky bez ohledu na jejich konkrétní světové odlišnosti či vyjádření v různých právních rádech a systémech práva. Proto jsou v rámci každé skupiny uvedeny i známé příklady výjimek ze zahraničních právních úprav. Tento systematický přístup představila nedávno ve své stati P. Samuelsonová, která dle něj systematicky roztrídila výjimky a omezení dle práva USA celkem do devíti skupin. Záměrem je představit obdobné roztrídění dle účelu výjimek z hlediska českého autorského práva. Nedržíme se však striktně jí představených kategorií, které více reflektují systém autorského práva USA, z něhož i předmětná studie vychází. Namísto toho rozdělíme výjimky do šesti skupin, které postačují pro jakákoli mezinárodní srovnání. Jako zbytečné se totiž jeví zejména kategorie pro výjimky přijaté z politických důvodů a samostatná kategorie pro flexibilní výjimku, kam P. Samuelsonová zařadila jedinou, a sice otevřenou výjimku *fair use*, kterou česká právní úprava nezná. Navíc flexibilita výjimky nemůže být jejím samostatným účelem. Naproti tomu lze převzít kategorie, kterými jsou např. podpora autorské tvorby, veřejný informační zájem či sociální zájem.

V třetí části provedeme analýzu recentní judikatury Ústavního soudu, Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu a Soudního dvora EU. Z provedené analýzy bude vyplývat poznatek, že převážná část recentní judikatury týkající se výjimek a omezení se váže k jediné výjimce, kterou je užití díla pro osobní potřebu, což je patrné zejména z rozhodovací činnosti Ústavního soudu. Docházíme však k závěru, že výkladové problémy recentní judikatury nečiní výklad výjimek samé, ale výklad obsahu práva na sdělování veřejnosti. Jsme názoru, že s výkonem práva na sdělování veřejnosti výjimka užití díla pro osobní potřebu nesouvisí, neboť buď došlo ke sdělování díla veřejnosti, a v tom případě výjimku užití díla pro osobní potřebu nelze uplatnit, neboť je vyloučen prvek osobního užití

nebo nedošlo, a v tom případě, byť fakticky docházelo k interakci s předmětem ochrany, se pojmově nejedná o užití díla sdělováním veřejnosti ve smyslu autorského zákona. Jinak je tomu v případě jiných práv, z čehož plyne obecně, že k uplatnění výjimky nestačí pouze výklad jí samotné, ale musí být vyloženo i právo, z něhož se má výjimka uplatnit.

V poslední části se zabýváme budoucím vývojem v oblasti výjimek a omezení. Do této části jsou promítnuty poznatky provedené analýzy historického a současného vývoje ve zkoumané oblasti.

1. HISTORICKÝ VÝVOJ SYSTÉMU VÝJIMEK A OMEZENÍ

Výjimky a omezení z autorského práva, jak je chápeme v dnešním autorském právu, se na území České republiky poprvé systematicky objevily až v zákoně č. 218/1926 Sb. o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském), a to jako tzv. dovolená užití k jednotlivým druhům děl. Do té doby nebylo nutné právně detailně upravovat výjimky a omezení, neboť samotná autorská (původská) práva byla vymezena úzce. V dnešní době je situace zcela jiná, což souvisí s právně-společenskou expanzí významu autorských práv a významu, který je přiznáván tvořivé duševní činnosti a nehmotným statkům vůbec. V době, kdy autorská práva byla vymezena úzce, nebylo nutné ani výjimky a omezení zvláště upravovat. Nebylo známo technologicko-digitální prostředí a autorské právo tak reflektovalo pouze nakládání s díly zachycenými na hmotných nosičích. V § 23 autorského zákona z roku 1926 byla např. upravena výjimka pro citaci literárního díla, rozmnožování pro osobní potřebu či užití k výukovým účelům. Dále v § 29 platily tytéž výjimky pro hudební díla a dle § 33 pro díla výtvarného umění. Upraveno bylo rovněž v § 33 odst. 4 vytvoření rozmnoženiny či napodobeniny díla umístěného na veřejném prostranství. Dodejme, že již v té době obecná doba trvání autorského (původského) práva končila uplynutím padesáti let po smrti autora (původce).³

³ Ust. § 38 zákon č. 218/1926 Sb. o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském).

Dle následné právní úpravy představované zákonem č. 115/1953 Sb., o právu autorském (autorský zákon), do které se již projevila sovětská právní věda s důrazem na roli institucí a organizací, na něž mohla být převáděna majetková práva⁴ a orgánů státní správy (ministerstva kultury), které povolovalo užití díla i proti vůli autora,⁵ již byly výjimky a omezení vyčleněny jednotně pro všechny kategorie děl, mezi něž nově patřila i díla filmová,⁶ do několika po sobě systematicky jdoucích ustanovení. Tato byla vnitřně rozčleněna do tří skupin. První skupinu tvořily výjimky plynoucí ze zákona, tj. zákonné výjimky a omezení, druhou skupinu svolení udělené autorem a třetí svolení udělené s úředním povolením, tj. ministerstvem kultury. Úřední povolení představovalo nucenou licenci, která se mohla uplatnit v případech, kdy nositel práv bez závažné příčiny odmítal udělit souhlas s užitím díla nebo jej nebylo možné opatřit. Smysl této nucené licence spočíval ve zmírnění negativních jevů, kterými jsou např. tzv. osiřelá díla, pro něž byla zákonná výjimka v současném AutZ zavedena skoro nedávno.⁷ Nucená licence byla v současném moderním autorském právu upuštěna pro nadbytečnosti, ale také s ohledem na vůdčí zásadu soukromého práva privátní autonomie, dle které je úřední zásah státní moci ve věci svolení s užitím díla nejzazším prostředkem podobně jako např. vyvlastnění v oblasti věcných práv. Pokud se má dát, pak jedině na základě zákona, ve veřejném zájmu a za náhradu.⁸ AutZ v současnosti nucené licence nezná, neboť upravil jiné právní instituce např. rozšířenou kolektivní

⁴ Srov. např. § 26 zákon č. 115/1953 Sb. o právu autorském (autorský zákon). Relevantní v tomto období byla zejména nauka a teorie Š. Lubyho, viz např. LUBY, Š. Problém legislativnopolitickéj systemizácie osobných a osobnomajetkových práv. *Právny obzor*. 1964, roč. 47, č. 4, s. 193 – 209.

⁵ Srov. § 22 zákon č. 115/1953 Sb. o právu autorském (autorský zákon).

⁶ Srov. § 2 odst. 2 písm. e) zákon č. 115/1953 Sb. o právu autorském (autorský zákon).

⁷ Srov. zákon č. 228/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 151/1997 Sb. o oceňování majetku a o změně některých zákonů (zákon o oceňování majetku), ve znění pozdějších předpisů ze dne 23.9.2014.

⁸ Srov. čl. 11 odst. 4 LZPS.

správu, pomocí kterých lze dosáhnout téhož, ale mírněji (nikoli „nuceně“).⁹ Ze zákonných výjimek a omezení byly zastoupeny výjimka pro užití cizího námětu k vytvoření nového díla (kromě zpracování), výjimka užití pro osobní potřebu, citace (malá i velká), užití díla při výuce, zpravodajská licence, otištění textu k hudebnímu dílu pro ne-divadelní provozování hudebního díla, zhotovení napodobeniny díla umístěného na veřejném prostranství, otištění v katalogu veřejné sbírky nebo výstavy vyobrazení výtvarného díla, veřejné vystavování díla ve vlastnictví uživatele, licence pro fotografickou podobiznu.¹⁰ Zvláštní zákonná výjimka platila pro podnik vysílající zveřejněné dílo rozhlasem nebo televizí.¹¹

Současnému AutZ předcházející zákonná úprava autorského práva dle zákona č. 35/1965 Sb., o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon) oproti autorskému zákonu z roku 1953 obsahovala podrobnější systém výjimek a omezení. Autorský zákon z roku 1965 v tomto ohledu výrazně navázal na předchozí autorský zákon, a to zejména tím, že řadu výjimek doslovně převzal a další nové do katalogu výjimek zařadil.¹² Nutno říci, že za dobu relativně dlouhé účinnosti autorského zákona z roku 1965 nebyly do 31. května 1990 upraveny žádné výjimky ve vztahu k počítačovým programům. Ty byly až následně včleněny novelou na základě zákona č. 89/1990 Sb. Jednalo

⁹ Právní instituce nucené licence není v současnosti AutZ známý, nicméně v minulosti jej znal např. následný zákon č. 35/1965 Sb. (autorský zákon), který v § 18 upravoval nucenou licenci překladatelskou nebo také předchozí zákon č. 218/1926 Sb. (autorský zákon), který v § 16a upravoval nucenou licenci pro rozhlasové vysílání. V mezinárodním právu autorském najdeme stále nucenou licenci překladatelskou v čl. V odst. 2 VÚAP, která stanoví členským státům možnost tuto nucenou licenci zavést, či dále i čl. 30 odst. 2 RÚB, který stanoví přístupujícím státům možnost učinit výhradu týkající se překladů do vlastního jazyka. Nucené licence tak nejsou duševnímu vlastnictví neznámé, ačkoli v Česku na vnitrostátní úrovni se s nimi v současnosti lze setkat pouze v oblasti práv průmyslových např. v § 20 zákon č. 527/1990 Sb. o vynálezech a zlepšovacích návrzích. Viz TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 55.

¹⁰ Srov. § 17 odst. 1 písm. a) – j).

¹¹ Srov. § 18 zákon č. 115/1953 Sb. o právu autorském (autorský zákon).

¹² Srov. § 15 zákon č. 35/1965 Sb. o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon).

se o § 15 odst. 4, který nově umožnil zhotovit provozní, archivní a náhradní rozmnoženinu počítačového programu v reakci na rozšíření tohoto druhu děl. Výjimky pro počítačové programy poté následně ještě ke konci účinnosti autorského zákona z roku 1965 dostaly změn, a to na základě zákona č. 86/1996 Sb. Touto novelou byly výjimky pro počítačové programy nově více strukturovány v § 15 odst. 4 písm. a), b), c), které umožnily zhotovit rozmnoženinu nově ke zjištění informací nezbytných k dosažení funkčního spojení dvou nebo více počítačových programů (reverzní inženýrství). Nově také byly doplněny výjimky pro zkoušení funkčnosti programu¹³ a provedení oprav a změn směřujících k odstranění vady počítačového programu.¹⁴ V katalogu ostatních výjimek přibyla výjimka pro zdravotně postižené,¹⁵ výjimka pro rozebraná díla¹⁶ a výjimka pro veřejně přístupné instituce.¹⁷ Oproti katalogu výjimek dle autorského zákona z roku 1953 byly ostatní výjimky převzaty doslovně či zpřesněny, avšak bez zásadních změn. Nucená licence pak byla upravena pro případy překladu děl cizích státních příslušníků do českého jazyka.¹⁸ Obecná doba trvání autorského práva byla až do konce účinnosti autorského zákona z roku 1965 zachována na dobu života a padesáti let po smrti autora.

Současný AutZ na dříve účinné autorské zákony v oblasti struktury a propracovanosti výjimek a omezení nenavázal. Pro katalog výjimek a omezení byl vyčleněn Díl 4 Hlavy I AutZ, do kterého byl katalog včleněn. Výjimky a omezení týkající se nakládání s počítačovým programem pak byly vyčleněny do dílu 7 AutZ týkajícího se zvláštních

¹³ Srov. § 15 odst. 5 zákon č. 35/1965 Sb. o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon).

¹⁴ Srov. § 15 odst. 6 zákon č. 35/1965 Sb. o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon).

¹⁵ Srov. § 15 odst. 2 písm. k) zákon č. 35/1965 Sb. o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon).

¹⁶ Srov. § 15 odst. 2 písm. j) zákon č. 35/1965 Sb. o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon).

¹⁷ Srov. § 15 odst. 3 písm. b) zákon č. 35/1965 Sb. o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon).

¹⁸ Srov. § 18 zákon č. 35/1965 Sb. o dílech literárních, vědeckých a uměleckých (autorský zákon).

ustanovení o některých dílech, kam počítačové programy z důvodu velkých odlišností patří. Poprvé již od počátku účinnosti AutZ upravoval tříkrokový test, neboť AutZ vycházel moderně z evropských i mezinárodních poměrů. Tento tříkrokový test,¹⁹ ale v době přijetí AutZ nebyl téhož znění, jako je tomu dnes, které bylo přijato až později na základě implementace informační směrnice v souvislosti s požadavkem na uplatňování výjimek a omezení. Stalo se tak na základě zákona č. 216/2006 Sb. ze dne 25. dubna 2006, který zapracoval informační směrnici, jakož i řadu dalších směrnic,²⁰ a to v souvislosti s přistoupením České republiky k EU.²¹ Z počátku účinnosti AutZ byla odlišná i skladba výjimek a omezení. Některé výjimky nebyly upraveny vůbec, jiné byly odlišného znění, než v jakém jsou upraveny dnes. Předně byly zařazeny zcela nové výjimky. Příkladně výjimka pro rozmnožování na papír nebo na podobný podklad tzv. volné užití (§ 30a), výjimka pro užití díla v souvislosti s představením přístroje zákazníkovi (§ 30b), licence pro dočasné rozmnoženiny (§ 38a), licence pro fotografickou podobiznu (§ 38b), nepodstatné vedlejší užití díla (§ 38c), licence k dílům užitého umění a dílům, architektonickým (§ 38d), licence pro sociální zařízení (§38 e), provozování společné domácí antény (§ 38 f).

Spolu s tím došlo rovněž ke změně a propracování obsahu stávajících výjimek včetně změn jejich označení. Jednalo se o volné užití

¹⁹ Srov. § 29 AutZ ve znění do 21.5.2006.

²⁰ Směrnice Rady 91/250/EHS ze dne 14.5.1991 o právní ochraně počítačových programů, směrnice Rady 92/100/EHS ze dne 19.11.1992 o právu na pronájem a půjčování a o některých právech v oblasti duševního vlastnictví souvisejících s právem autorským, v platném znění, směrnice Rady 93/83/EHS ze dne 27.9.1993 o koordinaci určitých předpisů týkajících se práva autorského a práv s ním souvisejících při družicovém vysílání a kabelovém přenosu, směrnice Rady 93/98/EHS ze dne 29.10.1993 o harmonizaci doby ochrany práva autorského a určitých práv s ním souvisejících, v platném znění, směrnice Evropského parlamentu a Rady 96/9/ES ze dne 11.3.1996 o právní ochraně databází, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/84/ES ze dne 27.9.2001 o právu na opětný prodej ve prospěch autora originálu uměleckého díla, směrnice Evropského parlamentu a Rady 2004/48/ES ze dne 29.4.2004 o dodržování práv duševního vlastnictví.

²¹ Srov. Mezinárodní smlouvu ze dne 16.4.2003 uzavřenou mezi členskými státy EU a Českou republikou a ostatními přistupujícími státy o přistoupení k Evropské unii, sděl. č. 44/2004 Sb. m. s.

(užití pro osobní potřebu § 30), citaci (§31), propagaci výstavy uměleckých děl (§ 32), užití díla umístěného na veřejném prostranství (§ 33), úřední a zpravodajskou licenci (§34), užití díla v rámci občanských či náboženských obřadů nebo v rámci úředních akcí pořádaných orgány veřejné správy, v rámci školních představení a užití díla školního (§ 35), knihovní licenci (§ 37), licenci pro zdravotně postižené (§ 38), užití originálu nebo rozmnoženiny díla výtvarného, fotografie nebo díla vyjádřeného postupem podobným fotografii jeho vystavením (§ 39).

Výjimky ve vztahu k užití počítačových programů byly rovněž dotčeny výše uvedenou novelou, která přinesla i v § 66 AutZ změnu stávajících a doplnění nových výjimek, a to v souvislosti s implementací směrnice o právní ochraně počítačových programů. Další již jen drobná jazyková nikoli významová obměna se týkala odstoupení pro změnu přesvědčení autora, a to v souvislosti s rekodifikací soukromého práva.²²

V případě ostatních výjimek jsou následné změny historicky spjaté až s okamžikem implementace směrnice o osiřelých dílech,²³ která znamenala včlenění zcela nové výjimky pro určitá užití osiřelého díla (§ 37a AutZ) a drobné zpřesnění úpravy stávající knihovní licence (§ 37 AutZ), a směrnice o kolektivní správě, jejíž implementace přinesla do oblasti výjimek a omezení včlenění výjimky pro společné domovní antény (§ 38f AutZ) a výjimky pro karikaturu a parodii (§ 38g AutZ). S účinností od 1. dubna 2012 bylo upraveno znění licence pro sociální zařízení (§38e AutZ).²⁴ Evropsko-unijní právní úpravu v nedávné době významně ovlivnilo přijetí tzv. Marrákešské smlouvy. Jde o mezinárodní smlouvu, která stanoví pravidla, jak mají být sdílena díla nebo jiné předměty ochrany ve formátově přístupných rozmnože-

²² Srov. zákon č. 303/2013 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím rekodifikace soukromého práva.

²³ Srov. směrnici Evropského parlamentu a Rady 2012/28/EU ze dne 25.10.2012 o některých povolených způsobech užití osiřelých děl, CELEX 32012L0028.

²⁴ Srov. zákon č. 375/2011 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím zákona o zdravotních službách, zákona o specifických zdravotních službách a zákona o zdravotnické záchranné službě.

ninách mezi EU a zeměmi mimo EU, které jsou smluvními stranami Marrákešské smlouvy ve prospěch osob nevidomých, osob se zrakovým postižením nebo osob s jinými poruchami čtení a bez potřeby povolení nositele autorských práv. Smlouva byla podepsána v roce 2013 a EU jí ratifikovala dne 1. října 2018. Nařízení, kterým se provádí Marrákešská smlouva v EU je Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2017/1563 ze dne 13. září 2017 o přeshraniční výměně formátově přístupných rozmnoženin některých děl a jiných předmětů chráněných autorským právem a právy s ním souvisejícími mezi Uníí a třetími zeměmi ve prospěch osob nevidomých, osob se zrakovým postižením nebo osob s jinými poruchami čtení. Česká novela autorského zákona, která na nové nařízení reagovala, byla provedena zákonem č. 50/2019 Sb. a je účinná od 15. února 2019. Tato novela s sebou přinesla obsahové změny § 38 a 39 AutZ a zavedení nové výjimky pro určitá užití díla ve prospěch osob se zrakovým postižením nebo osob s jinými poruchami čtení (§ 39a AutZ). Implementace informační směrnice a směrnice o právní ochraně počítačových programů ovšem i tak v porovnání s těmito následnými změnami zcela zásadně a dosud nejvíce ovlivnila celkovou strukturu a skladbu všech výjimek a omezení. Lze proto hovořit o kompletně nové právní úpravě výjimek a omezení (tzv. katalogu).

Na základě provedené analýzy historického vývoje můžeme uzavřít, že systém výjimek a omezení byl již na počátku 20. století na své poměry zdařilý a propracovaný. Autorské právo na základě zákona č. 218/1926 Sb. o původském právu k dílům literárním, uměleckým a fotografickým (o právu autorském) obsahovalo systém několik výjimek pro jednotlivé druhy děl, a to při obecné době trvání práva po dobu života autora a padesáti let po jeho smrti. Ve srovnání s dnešním právní úpravou, kdy obecná doba trvání sice vzrostla na sedmdesát let, ale zato počet druhů výjimek a omezení vzrostl skoro trojnásobně, je patrné že počet, strukturovanost a detailnost katalogu výjimek se v průběhu vývoje zvyšovala a tento nastolený trend pokračuje dál. V autorském právu tak jde o nejdynamičtější oblast. Zatímco mezi katalogy výjimek v autorských zákonech z let 1953 a 1965 zřetelně vyniká jejich podobnost, současný AutZ je naopak odlišný od dříve účinných

zákonů, a to již v době svého přijetí. Výraznou změnu směrem k podrobnějšímu katalogu výjimek přinesla jednoznačně implementace informační směrnice. Některé výjimky, které znalo autorské právo na počátku dvacátého století, jsou ve své podstatě zachovány i dnes. Přibyla však celá řada nových samostatných výjimek, které se liší svým účelem. Samostatně lze pak hovořit o katalogu výjimek souvisejících s užitím počítačových programů, které jsou výjimkami zvláštními, pouze ve vztahu k počítačovým programům.

2. KATEGORIZACE VÝJIMEK A OMEZENÍ²⁵

Cílem této části je rozčlenit jednotlivé výjimky dle jejich účelu v české právní úpravě a vytvořit tak několik množin složených z jednotlivých výjimek, přičemž všechny výjimky v rámci jedné množiny bude spojuvat společný účel. Věříme, že touto metodou se podaří vytvořit právně-systematický základ pro porovnání jednotlivých druhů výjimek a omezení. Vyházíme přitom z předpokladu, že i přes vnitrostátní rozdílnosti výjimek a omezení, je možné shledat vzájemné podobnosti, společné rysy, účel, kterým jsou výjimky a omezení vedeny, a tedy zdůvodnění jejich potřeby. Cílem je představit systematická kritéria, podle kterých lze jednotlivé výjimky třídit a porovnávat.

Výjimky a omezení lze rozdělit do několika skupin, které odlišuje účel, a tedy zdůvodnění do nich zařazených výjimek. Kategorizace však nepředjímá otázku, jaký zájem by měl v konkrétním případě podpořit uplatnění konkrétní výjimky a naopak.²⁶ Druhů výjimek je celosvětově vícero a bývají vymezeny různě. Některé úzce, jiné široce, jiné jsou ryzím specifíkem pouze určité právní úpravy. Příkladem může být zřejmě nejvýraznější odlišnost otevřené výjimky *fair use* dle autorské-

²⁵ Předmětná kategorizace výjimek a omezení byla poprvé autorem prezentována v dnes již neaktuální podobě v monografii PRCHAL, P. *Limity autorskoprávní ochrany*. Praha: Leges, 2016, s. 183 – 188.

²⁶ V hraničních případech může pro uplatnění určité výjimky hovořit nejen její účel, ale i závažnost veřejného zájmu konkrétního případu.

ho práva USA od výjimek z uzavřeného katalogu. Přesto však lze říci, že určité druhy výjimek se vyskytují historicky i světově pravidelně. Jsou jimi např. výjimka pro citaci, zpravodajská licence, výjimka pro výukové účely a výjimka pro osobní užití. Je tomu tak proto, že potřeba těchto výjimek je společensky nejvíce naléhavá. Smyslem rozdělení výjimek do kategorií je vymezit, které výjimky spolu blíže souvisí. Systematické roztrídění pak může sloužit také pro mezinárodní srovnání české a zahraniční právní úpravy.

Pro tyto účely vymezujeme následující kategorie výjimek a omezení:

- rozvaha autorské tvorby a tvůrčí návaznosti,
- rozvaha zájmů uživatelů a ochrana soukromí,
- rozvaha veřejného informačního a bezpečnostního zájmu,
- rozvaha společensko-kulturního a vědecko-kulturního zájmu,
- rozvaha hospodářského zájmu,
- rozvaha ostatních zájmů.

2.1 Rozvaha autorské tvorby a tvůrčí návaznosti

První kategorií výjimek je rozvaha autorské tvorby a tvůrčí návaznosti. Společným účelem výjimek zařazených do této kategorie je podporovat společensko-kulturní potřebu tvořit nová díla a úzce souvisí s výkonem svobody projevu. Některá díla nemohou vzniknout samy od sebe bez tvůrčí návaznosti nebo odtrženosti od děl dříve vytvořených. Tuto kategorii vymezuje ve své stati na prvním místě i P. Samuelsonová,²⁷ přičemž je zřejmé, že společensko-kulturní cíl podpory tvořivosti je dán v jejím případě na prvním místě právě s ohledem na ústavní rozměr a vymezení autorského práva v USA.²⁸ Z toho důvodu do této

²⁷ Srov. SAMUELSON, P. Justifications for Copyright Limitations & Exceptions. *Forthcoming chapter in Ruth Okediji (ed.), Copyright Law in an Age of Limitations and Exceptions*, 2015. s. 12. [online] Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2476669 [cit. 16.12.2019].

²⁸ Srov. čl. 1 odst. 8 (8) Ústavy USA. Ústava zakotvila pravomoc Kongresu USA „... podpořit úspěch vědy a užitého umění stanovením autorům a vynálezci výhradní-
ho časově omezeného práva k jejich sepsaným dílům a vynálezům“.

kategorie zařazuje výjimky pro parodii, satiru a jiné druhy kritických komentářů. Dále pak výjimku *fair dealing* dle autorského práva Spojeného království,²⁹ výjimku *fair use* dle autorského práva USA³⁰ a citaci.³¹

Ačkoli podpora autorské tvorby v našem právním prostředí přímo nevyplývá z ústavního vymezení ani účelu autorského práva, nelze říci, že by se jednalo o otázku vedlejší či vedle ochrany individuálních autorských práv nepodstatnou nebo zbytnou. Proto i české autorské právo upravuje již tradičně výjimku pro citaci, a to tzv. malou (§ 31 odst. 1 písm. a) AutZ), týkající se užití pouze výňatků ve vlastním díle a velkou (§ 31 odst. 1 písm. b) AutZ), na základě které lze užít i drobná díla celá pro účely kritiky, recenze, vědecké a odborné tvorby. Dále také i citaci pro výukové a výzkumné účely (§ 31 odst. 1 písm. c). Rovněž také i výjimku pro nepodstatné vedlejší užití díla (§38c AutZ), jež se od citace liší náhodností³² a není třeba odkazovat na dílo ani uvádět jméno autora. Již i současné české autorské právo zná zvláštní výjimku pro parodii a karikaturu (§ 38g AutZ).³³ Smysl této výjimky spočívá právě v přetvoření stávajícího díla v imitaci díla původního, čímž je nové dílo dílem odvozeným s tím, že zákonodárně je tato výjimka v našem prostředí pojata podobně jako výjimka pro citaci, tedy s odkazem na dílo a uvedení autora původního díla. Jde přitom o dobrovolnou výjimku, kterou všechny členské státy EU mohou vnitrostátně upravit.³⁴

2.2 Rozvaha zájmů uživatelů a ochrana soukromí

Druhou kategorií je ochrana zájmů uživatelů a ochrana jejich soukromí. Autorskoprávní ochrana stojí na principu oddělenosti soukro-

²⁹ Srov. čl. 29 a 30 Copyright, Designs and Patents Act 1988, C. 48., Autorský zákon Spojeného království z roku 1988.

³⁰ Srov. čl. 107 Copyright Act, autorský zákon USA z roku 1976, Část 17 Zákoníku U.S.C., § 101 – § 1332 .

³¹ Srov. čl. 5 odst. 3 písm. d) informační směrnice.

³² Srov. § 5 odst. 3 písm. i) informační směrnice

³³ Srov. čl. 5 odst. 3 písm. k) informační směrnice.

³⁴ Srov. čl. 5 odst. 3 informační směrnice.

mí od hospodářství. Jinými slovy, co se odehrává v soukromí a neprojevuje se negativně hospodářsky navenek, autorské právo nezajímá. Spolu s tím je třeba reflektovat širší veřejný zájem uživatelů na přístupu k dílu a možnostem jejich užívání. Tento zájem bývá pocíťován nikoli jako prostý nenáročný zájem, ale subjektivní autorské právo. Pro každý případ, i zde, ačkoli účelem autorského práva není chránit zájmy uživatelů, ale autorů a jiných nositelů práv, v souladu s vyvážeností jiných práv právního řádu ve vztahu k autorskému právu, musí být tato rovnováha dodržena i uvnitř systému autorského práva. Nikoli však již jako práva, ale jako výjimky z autorských práv. Rovněž tak i P. Samuelson tuto kategorii uvádí a zařazuje do ní výjimku užití díla pro osobní potřebu, dále pak výjimku *fair use* a *fair dealing*.³⁵

V českém právním prostředí do této kategorie můžeme zařadit výjimku užití pro osobní potřebu (§ 30 AutZ) a rovněž tak i výjimku pro rozmnožování díla na papír nebo podobný podklad (§ 30a AutZ). V obou případech se jedná o tzv. volná užití. Zařadit do této kategorie lze také výjimku pro pořizování rozmnoženin fotografické podobizny (§ 38b AutZ), jakož i výjimku pro pořizování technických rozmnoženin díla a pořizování záznamu vysílatelem (dočasné rozmnoženiny dle § 38a AutZ) a také výjimky týkající se užívání počítačového programu (§ 66 odst. 1 písm. a) – e) AutZ).

2.3 Rozvaha veřejného informačního a bezpečnostního zájmu

Třetí kategorií je rozvaha veřejného informačního a bezpečnostního zájmu. Tím je myšlen jednak veřejný společenský zájem informační a dále zájem bezpečnostní, které spočívají v možnosti přístupu k informacím, zachování bezpečnosti a udržení veřejného kulturního

³⁵ Srov. SAMUELSON, P. Justifications for Copyright Limitations & Exceptions. *Forthcoming chapter in Ruth Okediji (ed.), Copyright Law in an Age of Limitations and Exceptions*, 2015. s. 14. [online] Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2476669 [cit. 16.12.2019].

rozvoje. Také tato kategorie s ohledem na informační hledisko úzce souvisí s výkonem svobody projevu. Nejedná se však o zohlednění zájmů určité skupiny nebo jednotlivce, ale vždy obecně veřejnosti v nejširším možném smyslu a jejího zájmu být řádně zpraven a informován o kulturně-společensky důležitých záležitostech, čemuž by výkon autorských práv mohl jinak bránit. V digitálním prostředí sehrává tato kategorie výjimek důležitou roli s ohledem na přístup k informacím pomocí Internetu. P. Samuelsonová tuto kategorii vymezuje jako veřejný zájem na přístup informacím a relativně úzce ji spojuje s první kategorií ve vztahu k podpoře tvůrčí duševní činnosti.³⁶

Do této kategorie řadíme výjimku pro zpravodajství (zpravodajskou licenci), výjimku pro úřední účely a výjimku pro politický projev a veřejné přednášky (§ 34 AutZ). Výjimka pro zpravodajství vychází z veřejného zájmu o dosažení řádné informovanosti, a to ve věcech společensky tj. zejména hospodářsky, politicky či nábožensky významných. V případě výjimky pro úřední účely je pak reflektován veřejný zájem na zachování veřejné bezpečnosti a základních principů fungování státu, tj. funkce orgánů moci zákonodárné, výkonné a soudní. Spolu s těmito výjimkami lze do této kategorie zařadit i výjimku pro propagaci výstavy uměleckých děl a jejich prodeje (§ 32 AutZ), a to pro informační význam. P. Samuelsonová do této kategorie dále řadí i zde výjimku *fair use*.³⁷

2.4 Rozvaha společensko-kulturního a vědecko-vzdělávacího zájmu

Předmětná kategorie spojuje výjimky, pro které je společný jejich společensko-kulturní a vědecko-vzdělávací účel. Některé výjimky této kategorie proto umožňují užít jinak chráněného díla k vědecko-vzdělávacím účelům a při výuce. Jiné pak veřejně přístupným institucím slouží ke zhotovení archivačních a ochranných rozmnoženin.

³⁶ Tamtéž, s. 16 – 19.

³⁷ Tamtéž, s. 17.

Ale rovněž i například k provedení digitalizace chráněných děl a jejich zpřístupnění způsobem umožňujícím dálkový přístup spadá pod tyto účely.³⁸ Rozvaha kulturních zájmů pak zajišťuje ochranu kulturního dědictví a možnost jeho zachování budoucím generacím. Relativně samostatně, ale společensky naléhavě sem patří i rozvaha zájmů zdravotně postižených osob (společensko-sociální zájem), pro něž výjimky slouží k tomu, aby se mohly společensky rovnocenně účastnit společensko-kulturního dění.³⁹

Do této kategorie můžeme jednotlivě zařadit výjimku pro užití díla v rámci obřadů (obřadní licence dle § 35 odst. 1 AutZ), výjimka pro užití školního díla a v rámci školního představení (§ 35 odst. 2, 3 AutZ), omezení práva autorského k dílu soubornému (§ 36 AutZ), výjimka pro vytvoření rozmnoženiny, napodobeniny či jiné zaznamenání díla umístěného na veřejném prostranství (§ 33 AutZ), knihovní licence (§ 37 AutZ), výjimka pro určitá užití osiřelého díla (§ 37a AutZ), výjimka pro užití díla pro potřeby zdravotně postižených (§ 39 AutZ), výjimka pro určitá užití díla ve prospěch osob se zrakovým postižením nebo osob s jinými poruchami čtení (§ 39a), výjimka umožňující zhotovení záznamu díla a provozování díla osobám umístěným v sociálním nebo zdravotnickém zařízení (§ 38e AutZ).

2.5 Rozvaha hospodářského zájmu

Rovněž i reflexe hospodářského zájmu je společným účelem relativně početné skupiny výjimek. Tyto výjimky pak mají nejčastěji význam ekonomicko-hospodářsky či tržně-hospodářský. Jejich společným účelem je podpora technického pokroku, zdravého soutěžního

³⁸ Srov. směrnice Evropského parlamentu a Rady 2012/28/EU ze dne 25.10.2012 o některých povolených způsobech užití osiřelých děl, CELEX 32012L0028.

³⁹ Srov. čl. 5 odst. 3 písm. b) informační směrnice a nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 2017/1563 ze dne 13.9.2017 o přeshraniční výměně formátově přístupných rozmnoženin některých děl a jiných předmětů chráněných autorským právem a právy s ním souvisejícími mezi Uníí a třetími zeměmi ve prospěch osob nevidomých, osob se zrakovým postižením nebo osob s jinými poruchami čtení.

prostředí, inovací a obchodu. Zvláště pak do této kategorie patří veškeré výjimky týkající se užívání počítačových programů.⁴⁰ Ale rovněž tak i obecné výjimky týkající se například představení přístroje zákazníkovi⁴¹ či nahodilého (nepodstatného) užití díla. Rovněž z hlediska hospodářského i sem patří výjimky týkající se užití osířelých děl.

Do této kategorie proto můžeme zařadit výjimky týkající se užití v souvislosti s předvedením nebo opravou přístroje zákazníkovi (§ 30b AutZ), výjimka pro pořizování technických rozmnoženin díla a pořizování záznamu vysílatelem (tzv. dočasné rozmnoženiny dle § 38a AutZ), výjimka pro určitá užití osířelého díla (§ 37a AutZ), nepodstatné vedlejší užití díla (§ 38c AutZ), výjimka umožňující dispozice s originálem nebo rozmnoženinou díla užitného umění, vyjádřeného v užitné podobě nebo architektonického díla vyjádřeného stavbou (§ 38d AutZ), výjimka pro provozování společné domovní antény (§ 38f AutZ), pořízení rozmnoženiny či měnění počítačového programu (§ 66 odst. 1 písm. a), b) AutZ), pořízení záložní rozmnoženiny počítačového programu (§ 66 odst. 1 písm. c) AutZ), zkoumání, studium či zkouška funkčnosti počítačového programu (§ 66 odst. 1 písm. d) AutZ), pořízení rozmnoženiny kódu a přeložení formy kódu počítačového programu při jeho rozmnožování (§ 66 odst. 1 písm. e) AutZ).

2.6 Rozvaha ostatních zájmů

Tato kategorie výjimek je zbytkovou kategorií, kam mohou být zařazeny výjimky, které nelze jinak vhodně zařadit. Výjimky současného českého autorského práva lze rozdělit do výše uvedených kategorií 1 – 5. Dokonce některé výjimky např. pro některá užití osířelého díla či výjimky týkající se užívání počítačových programů lze zařadit současně do více kategorií. P. Samuelsonová oproti tomu vymezuje, jako svým způsobem zbytkovou kategorii pro výjimky, jejichž účelem jsou

⁴⁰ Srov. čl. 5 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/24/ES ze dne 23.4.2009 o právní ochraně počítačových programů, CELEX 32009L0024.

⁴¹ Srov. § 5 odst. 3 písm. l).

politické důvody. Do této kategorie zařadila výjimku pro válečné veterány a bratrské organizace.⁴² Pokud by česká právní úprava obsahovala takový typ výjimky, mohla by být zařazena pod rozvahu společensko-kulturního a vědecko-vzdělávacího zájmu. Dále vymezila i kategorii pro výjimky, jejichž účelem je flexibilita, kam zařadila otevřenou výjimku *fair use*.⁴³ Pro tu bychom zvláštní kategorii nevymezili vůbec. Výjimku *fair use* lze systematicky zařadit do všech kategorií 1 – 5 a nepotřebuje zvláštního zařazení. Samotný účel výjimky *fair use*, kterým má být dle P. Samuelsonové flexibilita, se vymyká ostatním zájmům, které jsou vymezeny konkrétně. Zřejmě myšleno jako flexibilita právní úpravy. Nicméně může být účelem výjimky, též důvodem omezení autorského práva pouze flexibilita? Výjimka, jejímž účelem je pouze flexibilita, aniž by za ní stál jiný veřejný zájem, nemá v systému autorského práva žádnou právní oporu, a proto nepotřebuje samostatnou kategorii. Autorské právo nelze omezit pouze za účelem dosažení flexibilní právní úpravy. Flexibilita jako vlastnost výjimky plyne naopak již ze skutečnosti, že otevřenou výjimku lze věcně zařadit do kterékoli kategorie 1 – 5.

3. RECENTNÍ JUDIKATURA TÝKAJÍCÍ SE VÝJIMEK A OMEZENÍ

Sledovaná judikatura týkající se výjimek a omezení zahrnuje současnou vybranou judikaturu Ústavního soudu, Nejvyššího soudu, Nejvyššího správního soudu a Soudního dvora EU. V zásadě jedinou zákonnou výjimkou, která je předmětem několika, nikoli však mnoha rozhodnutí, je výjimka užití díla pro osobní potřebu (30 AutZ). Přesto pokládáme za důležité na příkladech rozhodnutí ozřejmit podstatu

⁴² Srov. § 110 (10) Copyright Act, autorský zákon USA z roku 1976, Část 17 Zákoníku U.S.C., § 101 – § 1332.

⁴³ Srov. SAMUELSON, P. Justifications for Copyright Limitations & Exceptions. *Forthcoming chapter in Ruth Okediji (ed.), Copyright Law in an Age of Limitations and Exceptions*, 2015. s. 27 – 29. [online] Dostupné z: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2476669 [cit. 16.12.2019].

uplatnění a vztah právě této výjimky k vymezení autorského práva. O ostatních výjimkách judikatura uvedených soudů mlčí. Důvodů pro to spatřujeme hned několik. Předně z důvodu, že území České republiky je relativně malé teritorium, aby ke každé výjimce existovalo soudní rozhodnutí nejvyšších soudních instancí, dále řada případů se týká bagatelních věcí bez možnosti podat odvolání a dovolání, jiné zcela postrádají ústavní rozměr věci a v neposlední řadě také případy týkající se autorského práva mohou končit smírně. Tento poměr judikatury ve vztahu k výjimkám a omezením může však také nasvědčovat, že výklad a soudní rozhodování v oblasti výjimek a omezení, pokud k němu dojde, nečiní praktické potíže.

Judikatura dotýkající se výjimky užití pro osobní potřebu, má však, rozdílně od uvedeného, v poslední době rostoucí tendenci. To souvisí s rostoucím počtem rozhodnutí a předběžných otázek týkající se výkonu kolektivní správy a výkonu práva sdělovat dílo veřejnosti. Těchto oblastí se recentní judikatura převážně týká.⁴⁴ Přestože s výkonem práva na sdělování veřejnosti výjimka užití díla pro osobní potřebu nesouvisí a ani souviset nemůže (viz dále), přesto soudy zkoumají kritéria této výjimky spolu s kritérii práva na sdělování veřejnosti. Z obráceného pohledu stojí za povšimnutí, že k uplatnitelnosti určité výjimky, nezáleží pouze na tom, jaký je výklad samé výjimky, ale také, jaký je výklad a vymezení výlučného autorského práva, neboť výjimka je výlukou z něj. Sdělování díla veřejnosti a výklad, co jím je a není, spolu s pojmem „nové veřejnosti“ jako jednoho z kritérií při sdělování díla je v současnosti největší těžkostí recentní judikatury zejména Soudního dvora EU. Výjimek obecně i výjimky užití díla pro osobní potřebu se tato problematika dotýká pouze částečně, dokonce jsme přesvědčeni, že vůbec nijak, ačkoli se i s touto otázkou soudy snaží ve svých rozhodnutích vypořádat. A právě proto zkoumaná rozhodnutí poslouží dobře

⁴⁴ Sdělování díla veřejnosti je obecnou kategorií a jedním ze způsobů užití díla. Znamená zpřístupňování díla v nehmotné podobě, živě nebo ze záznamu, po drátě nebo bezdrátově. Sdělování práva veřejnosti se týká zejména zpřístupňování díla v počítačové síti Internetu pomocí odkazů nebo zpřístupňování díla rozhlasem či televizí. Samotných odkazů existuje vícero, z nejpoužívanějších jde o prostý odkaz (*hyper link*), hluboký odkaz (*deep link*), vložený odkaz (*embedded link*).

k demonstraci současných podmínek uplatnění výjimek a omezení na území České republiky.

Je to především judikatura Ústavního soudu, ze které vyplývá rostoucí počet soudních rozhodnutí ve věcech týkajících se výjimky pro užití díla pro osobní potřebu. Pozornosti zasluží zejména dvě rozhodnutí, a to nálezy ve věcech sp. zn. II. ÚS 3076/13⁴⁵ a sp. zn. II. ÚS 2186/14.⁴⁶ První z uvedených nálezů se skutkově týká případu, kdy stěžovatelka jako podnikatel měla zpřístupňovat svým zákazníkům rozhlasové vysílání pomocí rozhlasového přijímače umístěného v její provozovně (prodejně jízdních kol), a tím se dopustit bezdůvodného obohacení, neboť užívala autorská díla spravovaná kolektivním správcem, aniž by však měla sjednanou licenční smlouvu. Stěžovatelka se hájila tím, že sama žádné zařízení neprovozovala a že jej provozovala zaměstnankyně pro vlastní osobní potřebu při práci. Ústavní soud napadené rozhodnutí krajského soudu zrušil z důvodů nadmíru formalistické interpretace a aplikace zákonných ustanovení autorského zákona, nedostatečných skutkových zjištění, nedostatečného právního hodnocení důkazů a nedostatečného odůvodnění rozsudku. Přitom vyslovil závěr, že jde o případ, který soudy rozhodují nejednotně, neboť i krajský soud, jehož rozhodnutí bylo v této věci napadeno, posoudil dříve skutkově podobnou věc zcela opačně.⁴⁷

Druhý z uvedených nálezů posuzoval podobný případ, kdy stěžovatel, jako podnikatel (provozovatel restaurace) měl svým zákazníkům zpřístupňovat záznamy uměleckých výkonů výkonných umělců a výrobců záznamu pomocí televizoru, a tím se dopustit bezdůvodného obohacení, neboť neměl uzavřenou licenční smlouvu s příslušným kolektivním správcem. Stěžovatel se hájil tím, že inkriminované zvukově

⁴⁵ Nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. II. ÚS 3076/13 ze dne 15.4.2014.

⁴⁶ Nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. II. ÚS 2186/14 ze dne 13.1.2015.

⁴⁷ Srov. rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ve věci sp. zn. 50 EC 2/2013-81 ze dne 6.9.2013, ve kterém dospěl k závěru, že o sdělování veřejnosti nepůjde v případě, kdy dochází k provozování díla pouze samotnými zaměstnanci v zaměstnání pro sebe, popř. pro úzký okruh svých spoluzaměstnanců, neboť v tomto případě se tak zpravidla neděje za účelem hospodářského či obchodního prospěchu a souvislost s hospodářskou činností zaměstnavatele je zde pouze časová a místní.

obrazového zařízení (televizor) provozováno ani být nemohlo, jelikož nebylo připojeno k satelitu či k anténě. Přitom se ohledně skutkových zjištění a právního hodnocení důkazů stěžovatel hájil závěry prvního z uvedených nálezů Ústavního soudu. Naopak kolektivní správce v postavení vedlejšího účastníka namítal, že jde o zcela jinou věc zejména z hlediska odlišnosti provozu. Ústavní soud v této věci zdůraznil potřebu aktivní role kolektivního správce při prokazování provozu předmětného zařízení a podobně jako u prvního nálezu rozhodnutí krajského soudu zrušil s ohledem na nedostatečná skutková zjištění a jejich právní hodnocení.

Argumentační linie nastavená těmito dvěma nálezy Ústavního soudu se projevuje i do následných rozhodnutí, kterými jsou nálezy ve věcech sp. zn. IV. ÚS 2496/14,⁴⁸ IV. ÚS 2445/14⁴⁹ a III. ÚS 2429/14.⁵⁰ První z těchto tří posuzovaných věcí se týká provozování rádia v prodejně obuvi bez licenčního oprávnění, druhý z případů pak provozování televizního zařízení v půjčovně DVD nosičů rovněž bez licenčního oprávnění. Ve třetí z posuzovaných věcí se pak jednalo o provozování rádia i televizního zařízení v provozovně sloužící k zajištění prodeje, pronájmu a servisu stavebních strojů a nástrojů. Ve všech těchto rozhodnutích Ústavní soud zrušil rozhodnutí krajských soudů, a to vždy se stejnou argumentací, co do nedostatečného zjištění skutkového stavu a nedostatečného právního hodnocení důkazů.

Zmírnění až obrat oproti do té doby rigidnímu požadavku Ústavního soudu na vysokou míru zjištění skutkového stavu lze spatřovat v usnesení ve věci I.ÚS 1325/17.⁵¹ V daném případě nebylo mezi účastníky sporné, že se v provozovně stěžovatelky v rozhodné době nacházel televizor. Sporné bylo, zda tento televizor byl užit při sdělování chráněných děl tzv. „nové veřejnosti“ a zda na něm skutečně byla provozována chráněná díla autorů zastupovaných žalobcem. Ústavní soud zde poprvé plně aplikuje kritérium pravděpodobnosti (presump-

⁴⁸ Nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. IV. ÚS 2496/14 ze dne 6.5.2015.

⁴⁹ Nález Ústavního soudu ve věci soudu sp. zn. IV. ÚS 2445/14 ze dne 6.5.2015.

⁵⁰ Nález Ústavního soudu ve věci sp. zn. III. ÚS 2429/14 ze dne 14.5.2015.

⁵¹ Usnesení Ústavního soudu ve věci I.ÚS 1325/17 ze dne 6.6.2017.

ce) zásahu do autorských práv, když uvádí, že „pro účely zjištění, zda prostřednictvím zařízení vůbec může docházet k přenosu chráněných děl ke konečnému uživateli jakožto veřejnosti, postačí, pokud k tomuto přenosu může docházet, neboť takto již v případě restauračních zařízení vyvstává vysoká pravděpodobnost, že v určitých chvílích k přenosu skutečně dochází“. Tento nový přístup Ústavní soud odůvodňuje stručně tak, že by bylo neakceptovatelným požadavkem na kolektivní správce, aby prokazatelně doložili, že skutečně docházelo k produkci chráněných děl po celou dobu, po kterou vymáhají dlužné licenční poplatky.

V usnesení I. ÚS 578/15⁵² se Ústavní soud pro změnu zabýval aplikací recentní judikatury SDEU týkající se již zmiňované „nové veřejnosti“ (viz dále). Skutkově šlo o případ stěžovatele, který byl uznán vinným, že jako vlastník domény sděloval veřejně bez souhlasu autorů nebo výrobců prostřednictvím Internetu metodou *embeddingu* audiovizuální záznamy epizod seriálů, aniž by k tomu měl souhlas nositelů práv, a jako vlastník uvedené domény získal mimo jiné majetkový prospěch prostřednictvím reklamního systému. Stěžovatel svoji obranu založil na dvou rozsudcích Soudního dvora EU, a sice ve věci *Nils Svensson, Sten Sjögren, Madelaine Sahlman a Pia Gadd proti Retriever Sverige AB*, C-466/12, ze dne 13. února 2014 a *BestWater International GmbH proti Michael Mebes a Stefan Potsch*, C-348/13, ze dne 21. října 2014, s tím, že dle prvního rozhodnutí platí, že pokud jsou na jedné internetové stránce uvedeny hypertextové odkazy na díla, která jsou volně dostupná na jiné internetové stránce, nejde o „sdělování veřejnosti“, pokud toto sdělování není určeno „nové veřejnosti“. Dle druhého rozhodnutí pak platí, že umístění tzv. *embedded* odkazu na chráněné dílo na vlastní webovou stránku není zásahem do autorského práva. Ústavní soud stížnosti nevyhověl se závěrem, že na základě předmětných rozhodnutí, je třeba identifikovat čtyři různé situace, které mohou nastat při odkazování na chráněná díla dostupná na internetových stránkách. V prvním případě jde o odkazování na díla oprávněně zveřejněná na odkazované stránce, kdy nejde o sdělování díla ve smyslu směrnice. V druhém případě jde o odkazování na chrá-

⁵² Usnesení Ústavního soudu ve věci I. ÚS 578/15 ze dne 25.10.2017.

něná díla neoprávněně zveřejněná na příslušné internetové stránce, která jsou však pro stejnou veřejnost oprávněně zveřejněná na jiné internetové stránce; ani v tomto případě nejde o sdělování díla. Ve třetím případě jde o odkazování na chráněná díla neoprávněně zveřejněná, která ani nejsou oprávněně zveřejněna jinde, odkazování je však prováděno nikoli za účelem dosažení zisku osobou, která nevěděla nebo nemohla rozumně vědět o protiprávní povaze zveřejnění těchto děl. Ani v tomto případě nejde o sdělování veřejnosti. Pokud je však na internetu odkaz na chráněné dílo, které nebylo oprávněně na internetu sděleno veřejnosti, vložen osobou, která ví nebo mohla rozumně vědět o protiprávní povaze zveřejnění těchto děl a nemá k tomu souhlas vykonavatele majetkových práv autorských, jde o neoprávněné sdělování veřejnosti ve smyslu směrnice. Byl-li pak takový odkaz zveřejněn za účelem dosažení zisku, vědomost o protiprávní povaze zveřejnění díla je presumována.

Ze shora uvedeného plyne, že Ústavní soud klade na prokazování porušení práva sdělování veřejnosti, tedy procesní stránku věci, náležité nároky, nicméně poslední rozhodnutí nastoluje nový trend, kterým se presumuje zásah do autorských práv a jelikož jde v drtivé většině o případy, kdy žalobcem je kolektivní správce, nevyžaduje se od něho, aby prokázal provozuschopnost přístroje sdělovat díla veřejnosti po celou dobu. Námitka žalovaného, že přístroj je odpojen od zdroje elektřiny či vysílání by proto nebyla relevantní. I přesto se však stále jeví jako nedostatečné, aby k prokázání porušení práva na sdělování veřejnosti, a tím neuplatnění výjimky užití díla pro osobní potřebu, stačil záznam o provedení kontrolní prohlídky. Ústavní soud ve všech uvedených nálezech kladl důraz na zjištění, zda přístroj je technický způsobilý, zda se vůbec v provozovně nacházel, po jak dlouhou dobu mělo docházet k provozování zařízení a sdělování veřejnosti, zda se jednalo o díla autorů, která kolektivní správce zastupuje, zda z provozu zařízení bylo dosahováno přímého či nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu. Dle nálezu ve věci sp. zn. III. ÚS 2429/14 pak dosahování přímého či nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu má být zkoumáno dle kritérií, *zda provoz zařízení byl obrácen „k veřejnosti“; resp. vůči ní zaměřenému „sdělování“; a to veřejnosti*

jak kvantitativně určené ve smyslu „vysokého počtu osob“, tak i vymezené kvalitativně jako k produkci „vnímavé“. To má implikovat uvážení co do povahy provozovny a jí nabízeného sortimentu zboží a toho, jaký účinek na zákazníky provozování zařízení vyvolává.

Za zmínku stojí, že v daných případech nemůže dojít k uplatnění výjimky užití díla pro osobní potřebu z práva na sdělování veřejnosti, třebaže k tomu může úvaha nad osobním užíváním, tj. poslech rádia či sledování televizoru směřovat, a to právě s ohledem na prvek veřejnosti. Sdělování veřejnosti je totiž pojmově veřejné.⁵³ Jinými slovy existence veřejného sdělování vylučuje podmínku osobního užití. Soudu proto nezbyvá, než zkoumat detailně kritéria výkonu práva na sdělování veřejnosti. Možná je to právě ten důvod, proč judikatura Soudního dvora EU tíhne k výkladu pojmu „nové veřejnosti“ (viz dále). Ústavní soud se v předmětných rozhodnutích vyjadřoval k otázce uplatnění výjimky užití díla pro osobní potřebu, dříve výhradně prostřednictvím kritéria přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu. Až v posledním ze zmiňovaných rozhodnutí, tj. v usnesení I. ÚS 578/15, tak učinil i prostřednictvím výkladu pojmu „nové veřejnosti.“ Lze to hodnotit jako krok správným směrem, neboť zkoumání pouze kritéria hospodářského prospěchu, je z pohledu autorského práva⁵⁴ nikoli podstatným, neboť není kritériem výkonu práva na sdělování díla veřejnosti.⁵⁵

Ve výše uvedených případech proto existují dvě možnosti. Buď došlo ke sdělování díla veřejnosti, a v tom případě výjimku užití díla pro osobní potřebu nelze uplatnit, neboť je vyloučen prvek osobního užití, nebo nedošlo, a v tom případě, byť fakticky docházelo k interakci s předmětem ochrany, se pojmově nejedná o užití sdělováním veřejnosti ve smyslu autorského zákona. Nutno tak říci, že uplatnění výjimky užití díla pro osobní potřebu se liší v závislosti na vymezení jednotli-

⁵³ Podobně viz TELEČ, I., TŮMA, P. *Autorský zákon. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2007. s. 347.

⁵⁴ Jinak tomu může být z hlediska práva nekalosoutěžního nebo při zkoumání hospodářské závažnosti tohoto jednání.

⁵⁵ Opačně viz rozsudek Soudního dvora EU ve věci *Società Consortile Fonografici (SCF) proti Marco Del Corso*, C-135/10, ze dne 15.3.2012.

vých autorských práv. Například v případě práva na rozmnožování by nic nebránilo konstatování, že sice k rozmnožení díla jako předmětu ochrany došlo, ale zároveň se uplatnila výjimka užití díla pro osobní potřebu, čímž není dán zásah do autorského práva. Tato možnost v případě práva na sdělování veřejnosti nemůže nastat. Za povšimnutí stojí v té souvislosti § 18 odst. 3 AutZ, dle kterého sdělováním díla veřejnosti není pouhé provozování zařízení umožňujícího nebo zajišťujícího takové sdělování. Nejedná se totiž o výjimku, ale obecné omezení, které definuje autorské právo. Pouhé provozování zařízení je tak subjektivním soukromým právem každého, konkrétně projev vlastnického práva k zařízení, do kterého autorské právo nezasahuje, neboť jej předem vyloučilo ze systému autorského práva. Výše uvedené potvrzuje, že uplatnění určité výjimky se neobejde bez zkoumání vymezení práva, z něhož se v konkrétním případě o výjimku jedná. V případě práva na sdělování veřejnosti je potřeba zkoumání kritérií práva o to naléhavější, neboť z něj nelze uplatnit výjimku užití díla pro osobní potřebu.

3.1 K pojmu „nová veřejnost“ v judikatuře Soudního dvora EU

Shora uvedené potvrzuje i recentní judikatura Soudního dvora EU. Zejména v ní dnes rezonuje problematika práva na sdělování veřejnosti. Soudní dvůr EU si totiž vytvořil a definoval kritérium „nové veřejnosti“ (angl. *new public*), a to jako zásadní či dokonce výlučné kvalifikační kritérium pro posouzení, zda ke sdělování díla veřejnosti došlo či nikoli. V oblasti Internetu jsou tím aktuálně dotčena zejména rozhodnutí týkající se tzv. odkazování či sdílení odkazů. Obecně však zřejmě i všechny budoucí případy, ve kterých při použití nově objevených technologií nebude zřejmé, zda se o sdělování díla veřejnosti jedná či nikoli. Mezi akademiky a odbornou veřejností však převažují pochyby nad vahou, kterou Soudní dvůr EU pojmu „nová veřejnost“ přikládá.⁵⁶

⁵⁶ Srov. zejm. velmi kritické stanovisko ALAI. Viz ASSOCIATION LITTÉRAIRE ET ARTISTIQUE INTERNATIONALE. *Opinion on the Criterion “New Public”*, De-

Ze sledovaných rozhodnutí se jedná zejména o rozsudek Soudního dvora EU ve věci *Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) proti Rafael Hoteles SA*, C-306/05, ze dne 7. prosince 2006, rozsudek Soudního dvora EU ve věci *Football Association Premier League Ltd a další proti QC Leisure a dalším a Karen Murphy proti Media Protection Services Ltd*, spojené věci C-403/08 a C-429/08, ze dne 4. října 2011, rozsudek Soudního dvora EU ve věci *Nils Svensson, Sten Sjögren, Madelaine Sahlman a Pia Gadd proti Retriever Sverige AB*, C-466/12, ze dne 13. února 2014, rozsudek Soudního dvora EU ve věci *OSA – Ochranný svaz autorský pro práva k dílům hudebním, o. s. proti Léčebné lázně Mariánské Lázně, a. s.*, C-351/12, ze dne 27. února 2014, usnesení Soudního dvora EU ve věci *BestWater International GmbH proti Michael Mebes a Stefan Potsch*, C-348/13, ze dne 21. října 2014, a na tato rozhodnutí navazují současná judikatura.

Podstata pojmu „nové veřejnosti“ v judikatuře Soudního dvora EU spočívá v odlišení veřejnosti původní a veřejnosti nové, vůči níž je dílo sdělováno. Soudní dvůr zde vychází ze základního požadavku, že ke svolení k užití díla musí dát nositel práv souhlas. Aby se jednalo o sdělování veřejnosti, musí být splněna jednak podmínka, že dílo je sdělováno a také, že je sdělováno veřejnosti. Pojem veřejnosti pak dle čl. 3 odst. 1 informační směrnice se má dle Soudního dvora EU týkat blíže neurčeného počtu potencionálních diváků či posluchačů a vyžaduje dosti vysoký počet osob. Přitom je rozhodující, zda veřejnost má k dílu přístup či nikoli. Nerozhodné pak je, zda této možnosti skutečně využije. Aby se jednalo o sdělování veřejnosti, je dle soudu nutné, aby bylo sdělováno nové veřejnosti, tj. takové veřejnosti, která je odlišná od původní veřejnosti, která má význam v případech, kdy vůči ní bylo dílo dříve sdělováno a kterou nositelé práv při udělení souhlasu ke sdělování uvážili.⁵⁷

veloped by the Court of Justice of the European Union (CJEU), Put in the Context of Making Available and Communication to the Public. 2014. [online] Dostupné z: <http://www.alai.org/en/assets/files/resolutions/2014-opinion-new-public.pdf> [cit. 16.12.2019].

⁵⁷ Viz bod č. 24 odůvodnění nálezu Ústavního soudu ve věci sp. zn. II. ÚS 2186/14 ze dne 13.1.2015.

Podstata kritéria „nové veřejnosti“ tak spočívá na předpokladu dosti vysokého počtu osob a důvodné neočekávatelnosti sdílení díla veřejnosti pro autory a jiné nositele práv. Aby kritérium nové veřejnosti mělo význam, jako kontradikce k veřejnosti původní, mělo by být užíváno k hodnocení případů, kdy je zastoupena jak veřejnost původní, tak i nová, což některé případy, kterých se sdělování díla veřejnosti týká, nesplňují. V případech, kdy nositel práv souhlas ke sdělování díla neudělil vůbec, tedy případy, kdy dílo nebylo dosud sdělováno, se kritérium nové veřejnosti ve smyslu, jak jej užívá Soudní dvůr EU, nemůže uplatnit, resp. jeho užití jako rozdílu od veřejnosti původní, je uměle konstruované a nedává žádný smysl. Problém předmětného pojmu spočívá v tom, že jde o právně neurčitý pojem, podobně jako pojmy „veřejnost“, „nová“ veřejnost, „původní“ veřejnost. Není jasné, co konkrétně znamená a žel ani Soudní dvůr EU nepodává bližší výklad, než shora uvedený. Lze však předpokládat široký výklad tohoto pojmu s ohledem na zásadu vysokého standardu ochrany autorských práv, což ale neřeší podstatu věci. Jde přitom o kritérium, které, jak je Soudním dvorem EU vykládáno, nenachází poklad v mezinárodním, evropsko-unijním ani vnitrostátním autorském právu, byť je již nyní vnitrostátně aplikováno. Dalo by se tedy očekávat, a považovali bychom to za správné, že bude plnit podpůrnou roli, podobně jako argument o hospodářském nebo obchodním prospěchu plynoucího z neoprávněného užití díla.

Z toho důvodu zastáváme názor, že by bylo lépe, kdyby Soudní dvůr EU zaujal jednoznačný postoj k jednotlivým technicky odlišným způsobům umožňujícím sdělování díla veřejnosti a konkrétně odpověděl na otázku, jaký je mezi nimi rozdíl a ten případně podpůrně zdůvodnil kritériem nové veřejnosti. Jde o otázku, která by s ohledem na zásadu technologické neutrality měla být řešena primárně judikatorně, tj. soudcovským posouzením, nikoli legálně. Jednotlivé způsoby umožňující sdělování díla veřejnosti se funkčně-technicky liší a lišit vždy budou, a tím jsou i jejich právní následky odlišné, zejména co do intenzity možného zásahu do autorských práv.⁵⁸ Obáváme se ale, že neurčitý pojem

⁵⁸ Srov. argument o potřebě rozlišovat druhy služeb na Internetu. Viz HUSOVEC,

nové veřejnosti k posouzení těchto odlišností sám o sobě zcela nepostačuje, byť mu lze přikládat v těchto věcech význam. Na druhé straně mince však stojí otázka, zda lze od Soudního dvora EU důvodně očekávat, aby jednoznačná kritéria ve svých rozhodnutích stanovil, když je často omezen vnitrostátně položenou předběžnou otázkou a musí tak odkazovat pro konkrétní právní posouzení závažnosti věci do vnitrostátního autorského práva. Zřejmě tak nezbude, než že jednotlivosti si doplní vnitrostátní judikatura, případně, že budou řešeny zákonodárně.

Je třeba ale říci, že to, k čemu dnes skutkově dochází a čeho se sledovaná problematika zejména týká, tj. neoprávněné sdílení (sdělování) děl na Internetu, se rozhodně nenachází v právním vakuu, jak by snad mohlo z hlediska neurčitosti pojmu nové veřejnosti mylně zdát. Právně na případy neoprávněného sdělování díla veřejnosti dopadají pravidla o nekalé soutěži, tj. pravidla proti nekalému hospodářskému (protiprávnímu) těžení z cizího úsilí, kterým je i úsilí tvůrčí.⁵⁹ Rovněž v nejzávažnějších případech mohou být naplněny předpoklady hospodářských trestných činů. Proto i náhodný příležitostný soutěžitel, který prostřednictvím Internetu nasdílel desítky prostých odkazů vedený konkurenčně tržním a škodlivým záměrem,⁶⁰ které samy o sobě nemusí zakládat vůbec žádné porušení autorského práva, se bude dopouštět nekalé soutěže. Rovněž není vyloučeno, že dle míry hospodářské závažnosti, se bude jednat o hospodářský trestný čin, jak již například v mediálně známé kauze týkající se vložených (embeddovaných) odkazů judikoval Nejvyšší soud.⁶¹ Trestně postižitelné jsou přitom všechny formy účasti (pachatel, spolupachatel, pomocník, návodce, organizátor).

M. *Zodpovednosť na Internete podľa českého a slovenského práva*. Praha: CZ.NIC, 2014. s. 149 – 151.

⁵⁹ Blíže viz komentáře I. Telce v diskuzi na blogu Jiné právo: SULITKA, D. Případ Tulipán – Hyperlinky pred Nejvyšším súdom ČR. In: *Jiné právo* [online]. 2013. Dostupné z: <http://jinepravo.blogspot.cz/2013/12/dusan-sulitka-pripad-tulipan-hyperlinky.html> [cit. 16.12.2019].

⁶⁰ Např. poškodit konkurenci, těžit z placené reklamy, obcházet předplacené služby, odvést zákaznickou základnu pro své služby apod. Přitom kvalifikačně, aby se jednalo o hospodářský styk, postačí existence hospodářského střetu.

⁶¹ Srov. trestní věc piráta „Tulipána“ viz rozsudek Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 8 Tdo 137/2013 ze dne 27.2.2013.

Podstatné však je, a pro společenskou diskuzi a právní povědomí to platí dvojnásob, že nelze směřovat pravidla práva autorského a trestního, případně dalších práv, jak se často dnes populisticky děje, aby se nakonec dospělo k atraktivnímu, avšak nepřesnému závěru, že „odkaz na webu je trestný“.⁶²

3.2 Ostatní rozhodnutí

Soudní rozhodnutí zařazená do této podkapitoly jsou již od výše uvedeného odlišná, neboť jejich předmětem je obecný výklad všech výjimek a omezení, který je však o to důležitější. Předně se jedná o rozsudek Soudního dvora EU ve věci *ACI Adam BV a další proti Stichting de Thuiskopie, Stichting Onderhandeligen Thuiskopie vergoedin*, C-435/12, ze dne 10. dubna 2014, dle něhož výjimku užití díla pro osobní potřebu, lze uplatnit pouze v případě, že dílo, o jehož užití se jedná, pochází z legálního zdroje. Konkrétně se pak ve věci jednalo o zhotovování rozmnoženin díla pro osobní potřebu umístěného na Internetu. Soudní dvůr přitom vyjádřil závěr, že nelze připustit existenci vnitrostátní právní úpravy, která nerozlišuje při aplikaci výjimky užití díla pro osobní potřebu zákonné a nezákonné zdroje. Domníváme se však, že se nemusí jednat o rozlišení uvedené přímo v dikci této výjimky,⁶³ když předmětné rozlišování plyne již z principu poctivosti, který je sice obecným, ale pro tyto situace přímo závazným právním principem. Druhým limitem je pak i tříkrokový test, dle něhož nesmí dojít k užití v rozporu s běžným způsobem užití a nesmí být nepřiměřeně dotčeny zájmy autora, kdy ani jednu podmínku zhotovení rozmnoženiny z nezákonného zdroje nesplňuje.

⁶² Viz *Dávat na web odkazy na stažení filmů zdarma je trestné, rozhodl Ústavní soud* [online]. NOVINKY.CZ. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/315915-davat-na-web-odkazy-na-stazeni-filmu-zdarma-je-trestne-rozhodl-ustavni-soud.html> [cit. 16.12.2019].

⁶³ Srov. § 53 UrhG, dle něhož podmínkou aplikace výjimky užití díla pro osobní potřebu je, že dílo nepochází ze zjevně nezákonného zdroje.

Z českých rozhodnutí obecných soudů pak můžeme k výjimce užití díla pro osobní potřebu uvést starší rozsudek Nejvyššího soudu ve věci sp. zn. 3 Cz 13/76 ze dne 26. března 1976, dle něhož hromadná výroba napodobenin uměleckého díla není volným užitím uměleckého díla a je k ní potřeba souhlasu autora. Rozhodnutí z dob účinnosti předchozího autorského zákona se týká průmyslově hromadného zhotovování díla umístěného na veřejném prostranství, kdy Nejvyšší soud dovodil nepřípustnost takového jednání a nemožnost uplatnění výjimky užití díla pro osobní potřebu a vyslovil závěr, že by muselo v daném případě dojít k vytvoření zcela nového díla. Soud se rovněž vyjádřil v tom smyslu, že výjimku užití díla pro osobní potřebu nelze vykládat extenzivně. Lze se domnívat, že v daném případě šlo o exemplární případ průmyslové výroby, na kterou se skutečně výjimka užití díla pro osobní potřebu nevztahuje.

Jako příklad rozsudku obecného soudu, který svým odůvodněním právně-odborně zaostává a žel je třeba způsob odůvodnění zhodnotit jako vadný a nedostačující, je rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ve věci sp. zn. 1 Co 27/2006-282 ze dne 20. prosince 2006, kdy následně v dané věci rozhodoval o ústavní stížnosti Ústavní soud svým usnesením ve věci sp. zn. II. ÚS 423/10 ze dne 1. dubna 2010. Dle předmětného rozsudku Vrchního soudu v Olomouci volné užití děl a bezúplatné zákonné licence jsou v zákoně uvedeny taxativně a jejich aplikace nedovoluje extenzivní výklad. Případ se vedle toho právně týkal i posouzení poměru vlastnického práva a práva autorského, neboť mělo docházet ke zpřístupňování CD nosičů s výkony výkonných umělců bez jejich souhlasu. Potíž předmětného rozsudku, jakož i rozsudku mu předcházejících je, že odůvodnění chybí přidaná hodnota v podobě potřebného soudcovského posouzení a argumentace soudu týkající se výkladu jednotlivých kroků tříkrokového testu. Konkrétně v této věci se soudy spokojily pouze se strojovým zmíněním tří kroků testu tak, jak jsou uvedeny v zákoně, aniž by je dále rozváděly s ohledem na skutkové okolnosti případu, aby pak dospěly k závěru, že výjimky je třeba vykládat restriktivně. Blížší zdůvodnění aplikace tříkrokového testu na daný případ a jakými úvahami se soud řídil, chybí. Tuto praxi obecných soudů proto nezbyvá, než hodnotit kriticky.

4. BUDOUCÍ VÝVOJ V OBLASTI VÝJIMEK A OMEZENÍ

Výjimky a omezení mají klíčový význam v soudobém autorském právu, neboť ovlivňují oblasti, jakými jsou vzdělávání, kultura, výzkum a hospodářství. Soudobý vývoj v této oblasti na našem území významně ovlivňuje evropsko-unijní právo, které poskytuje výjimky, které zohledňují potřeby autorské tvorby, oprávněné zájmy uživatelů, knihoven, muzeí, vzdělávacích zařízení. Stěžejní je v tomto směru bez pochyby informační směrnice a její výklad udávaný Soudním dvorem EU. Můžeme říci, že současné nastavení uplatnění výjimek a omezení, ať již z hlediska harmonizačních cílů a prostoru daného informační směrnicí i při zohlednění evropsko-unijního tříkrokového testu a uzavřeného katalogu výjimek, nevnímáme jako krok špatným směrem, ale jako dobrý výchozí bod směrem k odstranění současných nedostatků, která však nejsou nikterak dramatické. V několika bodech proto nyní shrneme úvahy a závěry k otázce budoucího vývoje.

Transpozice výjimek z informační směrnice do vnitrostátní právní úpravy je částečně dobrovolná, což se projevuje tím, že v různých státech platí odlišný rozsah a podmínky uplatnění výjimek a omezení. Na jedné straně bychom mohli hodnotit kladně, že informační směrnice ponechává volnost vnitrostátního uvážení, na druhé straně rozdílnost právních úprav je právní překážkou jednotného vnitřního trhu a dopadá i na koncového uživatele, od kterého je vyžadována znalost právních odlišností týkající se přístupu k chráněnému dílu. Z toho důvodu pokládáme za vhodnější, aby výjimky a omezení informační směrnice byly závazné pro všechny členské státy EU a byly skutečně harmonizovány.⁶⁴

S tím související, ale nutná k odlišení od předchozího, je skutečnost, že katalog výjimek a omezení informační směrnice je dle volnější, a umožňuje vnitrostátně rozsah výjimky zúžit. Tím však opět vznikají rozdíly vnitrostátních úprav. Z toho důvodu pokládáme za vhodné,

⁶⁴ Jedná se o jeden z bodů některých programových návrhů reformy autorského práva v souvislosti s jednotným digitálním trhem. Viz REDA, J. Reda Report draft – explained. [online] Dostupné z <https://juliareda.eu/copyright-evaluation-report-explained/> [cit. 16.12.2019].

aby vnitrostátně byla závazná i přesná dikce výjimky a omezení, nikoli pouze jejich vnitrostátní provedení. Relativní volnost dikce jednotlivých výjimek a omezení v informační směrnici je předpokladem vyhovění zájmů uživatelů žádajících flexibilní systém. Kriticky je třeba uvažovat nad možností zavedení otevřené výjimky typu *fair use* dle autorského práva USA, a to z důvodu jejího možného nesouladu s mezinárodními závazky, ale také z důvodu absence přesvědčení, že tato výjimka by byla způsobila v kontinentálním systému autorského práva výrazně více zohlednit individualitu případu, než jak se děje pomocí uzavřeného katalogu výjimek a omezení. Doslovné vnitrostátní znění výjimek a omezení dle informační směrnice by představovalo kompromis, který by posiloval pravomoc soudu v oblasti výkladu obsahu jednotlivých výjimek včetně významu judikatury Soudního dvora EU, včetně inspirace posouzení skutkově podobného případu v zahraničním členském státě EU. Bude však obtížné dosáhnout toho, aby katalog výjimek a omezení byl obsahově mezi členskými státy jednotný. To je dáno tím, že ne všechny výjimky ovlivňují jednotný vnitřní trh ve stejné míře a nelze proto vnucovat členským státům jejich sjednocování, pokud proto chybí společný, nejlépe hospodářský důvod.⁶⁵ Některé výjimky jsou pak také dotčeny vnitrostátními kulturními vlivy, což také budoucí harmonizaci ztěžuje. V neposlední řadě je to i neochota členských států ustoupit od své vlastní dikce a obsahu výjimek a omezení.

Důležitou otázkou dalšího vývoje je význam a uplatnění tříkrokového testu. Jeho současnou mezinárodní, evropsko-unijní i vnitrostátní funkci nepokládáme rozdílně od mnoha jiných autorů za problematickou z toho důvodu, že pokud mezinárodně slouží tříkrokový test pro legislativně-zákonodárnou činnost při tvorbě nových výjimek, pak se nabízí využít hodnotově stejného testu i k výkladu uplatnění výjimek a omezení. Tříkrokovému testu nemůže být vytýkáno, že jeho kritéria neberou v úvahu jiné zájmy, než jsou oprávněné zájmy autora, když jde o testování výjimek jakožto dovolených výluk právě z autorskoprávní ochrany. Jde o test pojmově užší, než je obecný test poměrnosti vážící

⁶⁵ Volnost dikce znění výjimek informační směrnice z toho důvodu negativně ovlivňuje zejména ty oblasti, kde je vysoká míra harmonizace potřebná.

i jiné zájmy. Nutné je však říci, že je tomu tak proto, že k testování výjimky dochází v systému autorského práva, a právě z hlediska zásahu do autorského práva. Výjimka z autorského práva je totiž výjimkou z pravidla, kdy pravidlem je autorské právo. V kontradikci s tím není teze, že výjimky (obecně) musí být interpretovány v uvážení jejich ospravedlnění, a tedy, že extenzivní výklad je možný, pokud chceme dosáhnout účelu výjimky.⁶⁶ Výjimky a omezení v systému autorského práva naplňují funkční účel právě při restriktivním výkladu a uplatnění podléhajícím tříkrokovému testu. K extenzivnímu výkladu tak lze přistoupit pouze v případě hodnotové rozpornosti, kdy výjimka a omezení je spíše obecným omezením. Lze však předpokládat, že tříkrokový test, který je v současnosti na evropsko-unijní a vnitrostátní úrovni metodologickým nástrojem (restriktivního) výkladu uplatnění výjimek a omezení bude v důsledku současné diskuze v budoucnu legislativně upraven a užíván flexibilněji např. tím, že nebude vyžadována podmínka kumulativního splnění všech kroků testu.

Ze současné diskuze a srovnání zahraniční judikatury vyplývá skutečnost, že výjimky a omezení jsou uživateli chápány jako subjektivní práva a nikoli pouze jako „obrana“ či „imunita“ ve vztahu k výkonu výlučných subjektivních autorských práv. Může proto v budoucnu převážit tendence pojímat výjimky jako subjektivní práva. Nicméně k tomuto vývoji máme několik výhrad. Předně máme za to, že je třeba důsledně rozlišovat mezi *obecnými omezeními* (např. jedinečnosti díla, vyčerpání práva apod.) a omezeními v podobě výjimek a omezení, a to nikoli pouze systematicky, zda konkrétní výjimka je zařazena v katalogu výjimek, ale především jaký je její účel. Tedy zda v případě určité „výjimky“ se jedná spíše o (negativní) vyluku z autorského práva nebo jde o jeho (pozitivní) vymezení, které může subjektivní právo představovat. Dále pojem výjimek a omezení je užíván mezinárodně shodně jako vyluka z autorského práva a přenesení významu by pravděpodobně vyvolalo pouze matení pojmů. Navíc pojem výjimky a omeze-

⁶⁶ CORNU, G. *Droit civil – Introduction, les personnes, les biens*. 9. vyd. Montchrestien, 1999. s. 415, MELZER, F. *Metodologie nalézání práva*. Úvod do právní argumentace. Praha: C. H. BECK, 2010. s. 246.

ní užívá mezinárodní právo autorské a přenesení významu do roviny subjektivních práv by mohlo představovat i porušení mezinárodních závazků. Předmětná koncepční změna proto nemůže být vnímána jako právní drobnost ku prospěchu uživatelů, ale jako zásadní změna s hospodářskými důsledky, o jejíž vhodnosti a potřebnosti nejsme přesvědčeni.

Pro české autorské právo bylo historicky žádoucí, že byla s účinností od 20. dubna 2017 vnitrostátně upravena výjimka pro účely karikatury a parodie (srov. § 38g AutZ), které jsou projevem svobody projevu do oblasti autorského práva a došlo tak k rozšíření okruhu výjimek a omezení. Můžeme říci, že i v tomto směru ponechává informační směrnice členským státům EU relativní volnost, když nevyžaduje uvedení jména autora původního díla a identifikaci díla. Stejně tak lze kvitovat i zavedení výjimky pro určitá užití díla ve prospěch osob se zrakovým postižením nebo osob s jinými poruchami čtení s účinností od 15. února 2019, a to v souvislosti s ratifikací Marrákešské smlouvy (srov. § 39a AutZ).

5. ZÁVĚREM

Doufáme, že předmětné závěry a úvahy pomohou změnit přístup k otázce výjimek a omezení z autorskoprávní ochrany a zejména povedou k prohloubení diskuze, jak lépe využít dispozic informační směrnice k úpravě výjimek a omezení. Politická nemožnost opakovaného jednání o informační směrnici či její radikální změna znamená nutnost pokusit se dále pracovat s touto směrnici, která za tímto účelem poskytuje vhodný právní základ. Jsme si vědomi toho, že názorově jde ve srovnání s ostatními návrhy k otázce budoucí reformy v oblasti výjimek a omezení o návrhy spíše konzervativní, které spočívají v práci se systémem stávajícím. Jde o přístup odlišný, kdy nepokládáme za žádoucí vytvářet alternativní reformní systém s potřebou úpravy mezinárodních závazků a s možným obratem současného hospodářského modelu. Devizou pak je, že změny lze realizovat vnitrostátně a jsou zákonodárně-politicky dosažitelné.